

ur spelet — det hör trots allt inte till Europa.

Det andra steget innebär nämligen förklaringen att Europa är icke-kapitalistiskt. Som bevis härför andras att det finns tendenser till ekonomisk demokrati (social trygghet, ekonomisk utjämning osv.) samt att Europa är fattigt. Om den förstnämnda synpunkten skall vara avgörande, hör uppenbarligen även USA till Europa — och att använda fattigdomen som gränslinje är väl ändå inte vettigt. Här faller emellertid USA bort ur Europa, ehuru så inte klart utsägs; författaren nämner inte gärna stater na vid namn, och skilda tolkningar är därför inte bara förklarliga, utan rent av ofrånkomliga från sats till sats.

Det tredje steget eller riktiga hoppet är avgörande. De talar inte längre om Europa så som en realitet, utan om Europa såsom en önskan. "Att vällja Europa", det innebär, skrivs redan i början av uppsatsen, ett ståndpunktstagande. Därmed motiveras benägenheten att betrakta Europa som en enhet; helgonet karaktäriseras inte av sina synder, förklaras det, och Europa får alltså inte kännetecknas med sådant som måhända gör det orimligt att tala om Europa i annat än rent geografisk mening — kort sagt: bort med olämpliga fakta. Och vidare: Europa "anger också en målsättning som på senare tid kommit att allmänt hävdas av Europas regeringar". Europa existerar på grund av att Europarådet osv. existerar, Europarådet blir det definitiva, i själva verket det enda beviset för att Europa, hr Hammarskjöld Europa, finns till.

Här kan någon tro att hr Hammarskjöld plötsligt har en mindre välsinnad ståndpunkt och ivrar för ett enande av Europa i mera ordinar, konkret mening. Visst inte! Någon gemensam europeisk politik bör inte anbefallas. Det skulle stå i strid med "den nationella differentiering, den nyansrikedom som på alla olika plan karaktäriserar Europa". Därför är det naturligt att Holland tillhör Atlantpaktens och att Sverige inte gör det. Ja, det är just det fina med Europa. "Samverkan i en gemensam politik kommer till uttryck i den målsättningens principiella enhetlighet som skapar förbindelselederna mellan de olika konstellationerna och förenar dem i ett i form flytande, i sina slutmål sakligt fast slutet organisationssystem." Läs detta med begrundan! Europas stater kan föra diametralt motsatt utrikespolitik, ja, varför inte föra krig mot varandra — de tror ju dock på Jerusalem, Aten och Rom och ingår alltså i ett "sakligt fast slutet organisationssystem".

Därmed är saken äntligen klar. Ur hr Hammarskjölds långa tunnel har vi kommit fram till den gamla kända stationen: neutralitet plus Europa-konversationer. Vi har valt Europa — ett Europa som inte förpliktar till något —, och vi har med några vänliga ord avvisat USA likaväl som Ryssland från den ideologiska aristokrati vi tillhör. Sällan har dessa tankar uppträtt så väl inbyttade. Att isolationisterna inte i högre grad begagnat sig av hr Hammarskjölds prestation beror sannolikt på att de inför de långa satserna och de många orden vädrat begravningshundar. Men hr Hammarskjöld har ingen hund i källaren. Han är bara mera grubblad, behagfull och invecklad än hr Undén; han bjuder oss på samma vara i yppigare förpackning.

D • N

27/12 1951

Professorer och kommunism i USA

Till de mest effektiva vapnen i propagandan mot USA hör påståendet att den andliga friheten, proklamerad i författningar och program, i praktiken hotas av myndigheterna och en kompakt ointellektuell opinion. Alldeles grundlös är anklagelsen inte. I USA med dess otaliga statliga och enskilda universitet och högskolor, med dess bortåt 100.000 universitetslärare — proportionsvis mångfaldigt flera än hos oss — har den akademiska friheten varit osäker och omstridd i högre grad än i Västeuropas demokratier. Och under de senaste åren har debatten och striden på många håll blivit hetare, problemställningen mera preciserad. Frågan framför andra är professorerna och kommunismen. Skall en demokratisk äskåning fordras? Hur skall i så fall denna hållning garanteras? Här ligger utgångspunkterna för de konflikter som dessa år utkämpats i statsrepresentationer, universitetsstyrelser, fakulteter, domstolar och tidningar.

Det är väsentligt att fastslå att det övervägande antalet universitet inte direkt berörs av striden. Vid Österns förnämsta högskolor, t. ex. Columbia, Princeton, Yale, Harvard, har inga s. k. utrensningssaktioner försökts. De mest diskuterade fallen har förelegat vid några statsuniversitet i Västern och Södem. Ett sådant fall, tidigare kommenterat i Dagens Nyheter, var avskedandet av några professorer vid staten Washingtons universitet för nära tre år sedan. Ett annat, än mera uppmärksammat fall är "striden om eden" vid Kaliforniens statsuniversitet.

Denna konflikt började med att universitetsstyrelsen — bestående av guvernören, viceguvernören, undervisningsministern och vissa andra befattningshavare och särskilt utnämnda — på våren 1949 avkrävde de anställda en edlig förklaring att de ej var medlemmar av det kommunistiska partiet och att de ej ingått några förpliktelser i strid mot deras lojalitetsplikt mot USA och Kalifornien. Att styrelsen fattade detta beslut tycks ha berott på att man ville förekomma en utrensningssaktion genom av representationen beslutad lag. Flertalet anställda avgav utan vidare den begärda edliga förklaringen; varför skulle man inte beediga det som för var och en var självfallet? Men en betydande minoritet, särskilt bland de omkring 1.500 akade-

miska lärarna, vägrade att gå eden. Deras motiv har framlagts i en senare utkommen skrift (George R. Stewart, The Year of the Oath). De ansåg det förnedrande att avge en förklaring under hot om avskedande. Då det kommunistiska partiet var ett legalt tillåtet parti, borde ingen hindras att ansluta sig till det. Man riskerade att en annan gång eden skärptes, så att t. ex. socialistisk eller allmänt radikal uppfattning blev förbjuden bland professorer. Reellt var eden, framhöll man, löjeväckande; kommunister skulle enligt sin jesuitiska lära inte ett ögonblick tveka att avlägga den.

Konflikten i Kalifornien blev snabbt centrum för en hela USA omfattande debatt. Statens guvernör, Earl Warren, ordförande i universitetsstyrelsen och känd som aspirant på presidentkandidaturen inom det republikanska partiet, anslöt sig till minoritetens mening. Universitetsfolk från alla delar av USA deklarerade sina sympatier för de professorer som vägrade att gå eden. Pressen gick alldeles övervägande på samma linje. Många professorer tog självmant avsked, och det var svårt eller omöjligt att besätta lediga platser. Det blev snart tydligt att universitetsstyrelsen var i färd med att skandalisera en av USA:s största och mest berömda högskolor, och en rad försök till kompromisser och mildringar av den ursprungliga eden visade att styrelsen blev alltmera tveksam.

De senaste månadernas händelser har inneburit en seger för den akademiska friheten. I ett domstolsutslag har förklarats att det tjugotal lärare som avskedats för vägran att avlägga eden måste återinsättas på sina platser; statens högsta domstol har emellertid ännu inte tagit ställning till frågan. Universitetsstyrelsen har slagit till reträtt genom att för framtiden upphäva beslutet om edsavläggelse. Det är ingen överdrift att påstå att den kaliforniska striden blamerat hela rörelsen för utrensning inom universitetet och mer än någon annan konflikt bidragit att skapa förståelse för dessa frågor inom breda folkgrupper.

I det nyss nämnda domstolsutslaget sägs det väsentliga. Universitetsstyrelsen önskade, heter det, genom sitt beslut skydda universitetet mot omstörtande (subversiva) inflytelser; "vi har emellertid även klart för oss att lika stor som

→
OBS

faran för omstörtning genom våld utifrån är faran för omstörtning inifrån genom att man successivt nöter sönder och förstör själva grundvalarna för vår frihet." Archibald MacLeish uttrycker en dominerande opinion bland Amerikas intellektuella då han i novemberhäftet av The Atlantic instämmer. "Den enda idé som kan triumfera över polisstatens uppfattning att sanningen redan är funnen en gång för alla och att den därför har rätt att härska genom makt är den amerikanska grundsatsen att en människa har rätt att själv finna sanningen."

D • N

30/12 1951

Kritiker av samregering

Statssekreteraren och doktorn i statskunskap Ragnar Edenman har i Tiden publicerat en artikel till försvar för den traditionella parlamentarismen. Den kritik av tanken på en permanent samlingsregering, en samregering, som här framlägges är klartänt och värd beaktande. Svagheter, den avgörande svagheter, i framställningen ligger däri att författaren alltför mycket arbetar med föreställningar om en idealisk parlamentarism — i stället för att betrakta den parlamentarism som verkligen existerar — och att han förbiser att samregeringen kommer att medföra en förändring i vårt politiska klimat, inte bara en teknisk omläggning.

Demokratin förutsätter strider, men strider av måttlig skärpa; därför kan det likaväl sägas att demokratin förutsätter gemenskap. Vår nuvarande parlamentarism premierar striden. Det gäller för partierna att finna blottor och fel, att framhäva skiljelinjer, att stimulera och utnyttja missnöjet, att till varje pris hitta särmeningar. I en rad länder, och inte minst hos oss, har emellertid de mera principiella, folkopinionen genomskärande motsättningarna begränsats till ett minimum. Vi är eniga om statskicket, om försvaret, om socialpolitiken. Frågorna i förgrunden är alldeles övervägande specialproblem, mera lämpade för expertbehandling än för folklig agitation. Partierna söker inte realisera program, tvärtom jagar de efter konkreta ståndpunkter i aktuella ämnen. Våra partiledare är inte bärare av skilda samhällsperspektiv; i viss mån är de befullmäktigade ombud för vissa socialgrupper utan bestämda mandat för handlandet; framför allt är de oroliga sökare efter varandras svagheter och efter sakligt acceptabla och taktiskt användbara åsikter för ögonblicket. Detta är på visst sätt i sin ordning, ett bevis på att vår demokrati hunnit långt i utjämning och stabilitet. Men parlamentarismen i dess gamla form medför att konflikter skapas eller förstoras, att en stor del av väljarna och folkrepresentanterna berövas inflytande på regeringsarbetet — den centrala politiska verksamheten —, att debatten koncentreras kring

specialiteter och inte kring de stora, allmänna och för alla tillgängliga frågor som ligger utanför partiernas maktkamp. Här ligger det centrala motivet för samregeringen som institution.

Men, skriver hr Edenman, hur skall det gå utan en opposition i riksdagen? Det blir ingen ordentlig debatt, ingen möjlighet att ändra förslagen, ingen utsikt att störta regeringen; om mot förmodan en regering bleve störtad genom riksdagsbeslut, skulle blott en ämbetsmannaregering vara att tillgripa. De sistnämnda erinringarna behöver sannerligen

inte oro oss. Tror någon att en vanlig majoritetsregering kan störas av riksdagen; nej, naturligtvis inte, och på den punkten medför alltså inte en samregering någon ändring i situationen. Vad debatt och ändringsförslag beträffar kan det antas att den enskilde riksdagsmannen får större frihet under en samregering än nu. Partilinjerna, både i parlament och press, blir mindre väsentliga; man kan kritisera och ändra just därför att problemet om regeringsinnehavet inte längre tystar den självständiga reflexionen. För riksdagsmannen likaväl som för publicisten blir inte det centrala att angripa eller försvara ett parti, utan att framföra synpunkter i sak.

Hur skall då en samregering arbeta? Blir det inte ständiga reservationer, en stämning av misstroende och inbördes bevakning, konflikter inom regeringen som måste framföras i riksdagen? Jo, säkert kommer sådana olägenheter och svårigheter att uppstå. Men då de tillmätts stor betydelse förbiser man att själva samarbetet, det som en princip uppfattade samarbetet, kommer att medföra en ändrad attityd hos de personer det gäller. I dessa dagar vill hr Erlander och Hedlund komma överens, medan de förut sökte strid; låt hr Hjalmarson och Ohlin utöka kretsen, och samförståndsviljan vinner ytterligare terräng. Det är givet att resultatet ofta måste bli kompromisser, inte en självfallen enighet. Men det är just kompromissen som är demokratins arbetsform, som säkrar en viss grad av inflytande för alla. Och då flertalet av de frågor som nu genom parlamentarismens tvång blir partiskiljande stridsfrågor är långt mera teknisk- och avvägningsfrågor än principiellt färgade, blir dylika kompromisser föga påkostande för parterna.

I Schweiz har samregerings-systemet tillämpats sedan årtionden, med en framgång som erkänns av alla. Hr Edenmans försök att komma från detta faktum är inte lyckat. De geografiska och historiska förutsättningarna är andra i Schweiz, säger han. Ja, men vad sätt skulle skillnaderna vara av betydelse på denna punkt? Hänvisningen till kantonala självstyrelsen är inte; det schweiziska författningen har så betydande komponenter att en jämförelse med vårt är helt naturlig. Det röstningsinsittut vilket